

FUTBOL ENDÜSTRİSİ VE STADYUMLARIN ARENAYA DÖNÜŞMESİ

Gökçe Kaan DEMİRKIRAN

Özet: Stadyumlar, futbolun kitleselliğinin en çok somutlaştığı mekânlardır. Bunun yanı sıra stadyumların futbol için simgesel özellikleri de bulunmaktadır. Futbol-siyaset ilişkisi ve kent yönetimi, futbol sisteminin çarklarının dönmesi için kentin bütün noktalarını harekete geçirebilecek bir güce sahiptir. Tüm bunların birleştiği noktada İstanbul'un küresel kent söylemi çerçevesinde planlaması yapılırken futbola ayrı bir önem verildiğini gözlemleyebiliriz. Mekânın yeniden üretimi noktasında İstanbul ve İnönü Stadyumu küreselleşmenin ve futbol endüstrisinin tüm sonuçlarına açık bir şekilde, İstanbul'un yeniden yapılanmasının tam ortasında yer almaktadır. Çalışmada da futbol endüstrisi ve stadyumların arenaya dönüşmesi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Stadyum, İnönü Stadyumu, İstanbul.

FOOTBALL INDUSTRY AND TRANSFORMATION OF STADIUMS INTO ARENA

Gökçe Kaan DEMİRKIRAN

Abstract: Stadiums are the places where the massiveness of football is most embodied. In addition, stadiums also have symbolic features for football. The football-politics relationship and the city administration have the power to mobilize all points of the city for the wheels of the football system to turn. At the point where all these come together, we can observe that football is given special importance while planning Istanbul within the framework of the global urban discourse. At the point of the reproduction of the space, Istanbul and İnönü Stadium are located in the middle of the restructuring of Istanbul, open to all the consequences of globalization and the football industry. The study will focus on the football industry and the transformation of stadiums into arenas.

Keywords: Football, Stadium, Inonu Stadium, Istanbul.

FUTBOL ENDÜSTRİSİ VE STADYUMLARIN ARENAYA DÖNÜŞMESİ

Gökçe Kaan Demirkıran

Spor XX. yüzyılın büyük bir bölümünde ülkelerin üstünlük yarışının en önemli göstergelerinden olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde, savaş sırasında ve savaş sonrası dönemde bunun yansımalarını gözlemlemek mümkündür. Dünya Kupası ve Avrupa Futbol Şampiyonasının yanı sıra bilhassa olimpiyatlar XX. yüzyılın önemli politik güç gösterilerine sahne olmuştur. Bu güç gösterileri sadece sahada ulusal takım formasıyla mücadele eden sporcularla olmamış, kentlerdeki değişimlerle de yaşanmıştır. 1936 Olimpiyatları'nın hazırlıkları sırasında Naziler, Berlin'in çeşitli bölgelerinde uluslararası ziyaretçilerin görmesi muhtemel yoksul evsizleri acımasızca başka yerlere sürmüştü.¹ Hitler böylelikle kendi gücünü tüm dünyaya göstermeyi hedeflemişti.

I. Dünya Savaşı sonrasında sporun hitap ettiği kitle gitgide genişlemiş ve ulusların gücünün sembolik ifadelerinden biri haline gelmiştir.² Ancak spor ve olimpiyat oyunları II. Dünya Savaşı'na yakın bir zaman diliminden başlayarak bugüne kadar "sembolik bir hedef" olarak değerlendirilebilecek kadar masum bir faaliyet olmamıştır. 2008 yazında gerçekleştirilen Pekin Olimpiyatları'nda da benzer bir durum söz konusudur. Pekin'de "sırf stadyum inşaatı için 350.000 kişinin yeniden iskan edilmesi planlanmıştır."³

90'larla birlikte futbol tutkusu tüm spor dallarının önüne geçti. Olimpiyatlar eski önemini kaybetmedi ancak bir kıyaslama yapmak gerekirse, olimpiyat sporları içinde biraz gölgede kalan futbol, bu açığı olimpiyatlar dışında fazlasıyla giderdi. Futbolun kitlesel katılımlı bir endüstriyel sektör olarak olimpiyat oyunlarının önüne geç-

¹ Mike Davis, *Gecekondu Gezegeni*, Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s. 134.

² Pascal Boniface, *Futbol ve Küreselleşme*, Çev. İsmail Yerguz, NTV Yay., İstanbul, 2007, s. 78.

³ Mike Davis, a.g.e., s. 134.

mesi stadyum anlayışında da önemli bir değişikliğe neden oldu. XX. yüzyılın kalkınmacı-rekabetçi siyaset anlayışı ve savaş atmosferi olimpiyat stadyumlarının mimari gelişiminin tarihine paralel bir seyir izledi. Devasa sütunlu yapılar, sporcu heykelleri, kolezyum (colosseum) esinlenmesi öne çıkan inşa özellikleridir.⁴ Ancak zaman içinde olimpiyatlarda ağırlığı olan spor dallarının endüstrileşmesi ve kitleselleşmesi futbolda olduğu gibi bir gelişim seyri izlemedi. Futbol, kitleleri büyük bir tutku ve coşkuyla harekete geçirdi. Bu da endüstriyel sporun “vahşi” denebilecek bir şekilde gelişmesine öncülük etti. Bunun birçok yanması olduğu gibi en önemli yansıması futbolun esas mecrası olan stadyumlarda ve şehirlerde yaşandı.

Futbol ve Küresel Ekonomi

Futbolun bu kadar öne çıkmasının temelinde yine uluslararası siyasi rekabetin etkilerini görmek mümkün. Ancak günümüzde ekonomik gerekçeler siyasi rekabetin önüne geçmiş durumda. II. Dünya Savaşı sonrası kapitalist blokun ağırlığını koyduğu spor organizasyonları Soğuk Savaş sonrası dönemde çokuluslu sermayelerin yönettiği bir ekonomik gücü temsil etmektedir. Başka bir deyişle küreselleşmenin önemli aktörleri arasında futbol ve diğer spor organizasyonları da yerlerini almaktadır. Pascal Boniface'e göre, “Futbol küreselleşmenin son evresidir. Günümüzde futboldan daha küresel bir olgu yoktur.”⁵ Bu nedenle futbol dünyasının ticari hacmine bakılarak, sektörün “bacasız bir sanayi” olma yolunda ilerlediği iddia edilebilir. Yine de bütün bu büyük ticari kaynaklara rağmen özellikle ülkemizde ve dünyanın bazı bölgelerinde futbol kulüpleri büyük zararlar içindedir. Belki de işleyen endüstri içinde etrafına “zenginlik” saçıp, baş aktör olmasına karşın zarar içinde varolan tek ticari alan futbol. Nitekim şirketleşmelere rağmen dernek statüsünü koruma kalkanı gibi kullanan futbol kulüplerimiz, sabitleşmiş büyük gelir kaynaklarına sahip olsalar da, ciddi ekonomik krizlerle boğuşmaktadırlar. Ancak makro düzeyde baktığımızda yine de futbol endüstrisinin çarkları finansal anlamda işlemektedir. Bu nedenle somut bir kâr görünmese de, üretim temelli bir kazanç olmasa da, futbol dünyasındaki finansal akış oldukça çarpıcıdır. Bu finansal akışı muhafaza etmek ve arttırmak, uygun ortamların oluşmasına bağlıdır bir anlamda. Günümüzde endüstriyel futbolun odak noktası budur. Bu yaklaşım sporun ve futbolun muhtevasına yapılan bir müdahale olduğu gibi somut birtakım alt üst oluşları da beraberinde getirmektedir. Bu alt üst oluşlar sosyolojik olarak en çarpıcı bir biçimde büyük kentlerde yaşanmaktadır.

⁴ Olimpiyat stadyumlarının önemli özelliklerinden biri de tribünlerle yeşil saha arasında atletizm pistinin olmasıdır. Atletizm olimpiyatların en önemli dalıdır. XX. yüzyıldaki inşaların birçoğu atletizm düşünülerek tasarlanmıştır.

⁵ Pascal Boniface, a.g.e., s. 9.

Futbolun Evi, Stadyumların Dönüşümü

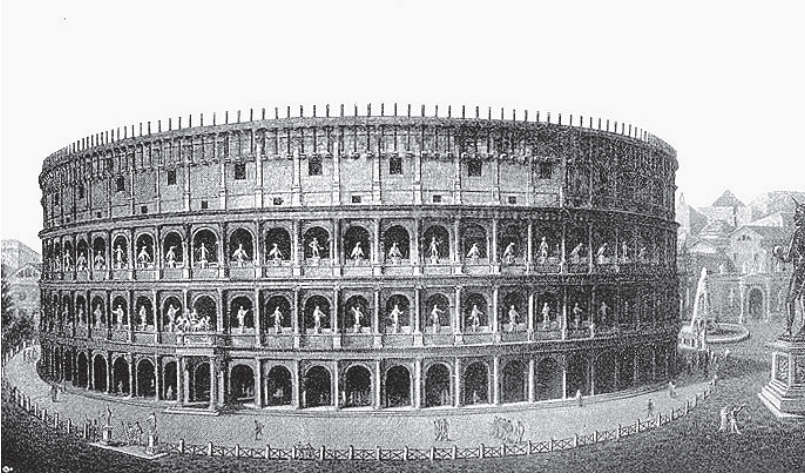
XX. yüzyılın ortasına kadar yapılan stadyum yapıları XXI. yüzyılın endüstriyel spor bakış açısının hızına yanıt vermedi. Bu nedenle bazı stadyumlar büyük tadilatlar geçirdi. Bazıları yıkılıp yeni yapılara dönüştürüldü. Yıkım olsa da olmasa da yeni stadyum inşaları hızla gerçekleştirildi ve bütün bunlar yapılırken kentlerin sosyal yapısı, trafik ve ulaşım düzeni, altyapısı vb. göz önünde bulundurulmadı. Peki, eski ile yeni arasındaki ayırım kadar masum ve basit bir ayırım mıdır eski ve yeni stadyum anlayışı arasındaki farklılık?

Modern stadyum anlayışının temelinde yatan gerekçeleri inceleyecek olursak endüstriyel futbolun bu değişimin lokomotifi olduğunu söylemek şaşırtıcı bir şey değil. Kâra ve kârın sürekli olarak artmasına dayalı anlayışla yönetilen futbol kulüplerinin gelirlerinin çeşit ve miktarının artması bu anlayışın temelini oluşturmaktadır. Futbol borsasının sürekli artan hacmi en garanti gelir grubu olan stadyum gelirlerinin zaruri bir biçimde artmasını gerektiriyor. Futbolun temel gelir kaynakları günümüzde naklen yayın gelirleri, sponsorluklar ve ürün pazarlama üzerine kurulu. Ancak bunların değişken gelir grupları olması, stadyumların tutkulu taraftarlarca “asla yalnız bırakılmayacak olması”, stadyum yapılarının garanti gelir grubu olarak gösterilmesine neden oldu. Bu da hızlı bir “stadyum inşa etme yarışı”nı beraberinde getirdi.

Türkiye’de ise endüstriyel futbolun yarattığı “kentsel dönüşüm”den en çok etkilenen şehir İstanbul. İstanbul’un ve aynı zamanda Türkiye’nin üç büyük spor kulübü Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray siyasi ve ekonomik olarak büyük kitlelere sahip. Bunun getirdiği güç kulüplerin şehir içinde büyük mülkler edinmelerinde büyük fayda sağlamıştır. Bu mülklerin özellikle 90’larda, çoğu sanayici olan kulüp yöneticilerinin nüfuzlarıyla ve neo-liberal kent yönetimi anlayışıyla devasa inşaat alanlarına dönüşmesi şaşırtıcı değildi. Yöneticilerin bu hamleleri kulüplerinin geleceği olarak gösterip meşruiyet kazandırmaları futbol tutkusunun nasıl bir küresel ekonomik güce dönüştüğünün bir göstergesi olarak karşımızda durmaktadır. Ancak futbolun Türkiye’deki dönüşümünü ve etkisini sadece İstanbul’daki mülk edinme yarışına dayalı olarak okumak bazı handikaplar yaratacaktır. Çünkü yerel ve merkezi yönetimler bu kulüplerin kitlelerine yakın durabilmek için mülk edinme konusunda her türlü kolaylığı sağlamışlardır. Bu, hakim siyasi gücün adeta bir ritüeli olan, sürekli değişen şehir planlarının içinde ufak ayrıntılar olarak kalmıştır.

Son yıllarda merkezi yönetimler kadar güçlenen yerel yönetimler, merkez siyasetle iç içe geçmiş küresel kent söylemi çerçevesinde İstanbul’da yeni bir “imar hamlesi” başlattı. Daha çok “finans kapital” odaklı plazaların yapımı hız kazandı. Bir yandan da spor organizasyonlarının İstanbul’da yapılması için olağanüstü bir çaba harcandı. Devlet bütçesinden finanse edilen bu organizasyonlar, “dev yatırımlar ve projeler” siyasetini önemseyen muhafazakâr-liberal sağ politikaların ürünü olarak Türkiye’de son yirmi yılda arzulanan gelişmelerdi. Finans kapitale dayalı bir merkez olması

umut edilen İstanbul aynı zamanda kongre turizminin “başkenti”, yine aynı zamanda spor organizasyonlarının merkezi haline gelen bir “küresel kent” tahayyülü içinde buldu kendini.⁶ Bu kaotik “kent kimliği” ve “kent planlaması” içinde stadyumların “küresel kent”, “küresel futbol” ve “küresel ekonomi”ye uygun hale gelmesi de öngörülmektedir. Bu bağlamda 90’lı yıllarda, şehirdeki üç büyük stadyumun üç büyük kulübe tahsisiyle başlayan ayrışma, bu stadyumların tamamen futbol müsabakaları için tadilat geçirmesi yetersiz gelmektedir. Nitekim Kadıköy’deki Fenerbahçe Stadi endüstriyel futbolun varacağı noktayı önceden gören Fenerbahçeli yöneticiler sayesinde 2000’li yılların başında kısım kısım yeniden yapılarak modern hale getirildi. Şehrin diğer büyük stadyumu Ali Sami Yen ise iki yıl önce yıkılarak tarih sahnesinden silindi. Cumhuriyet tarihinin en büyük arsa satışı olarak tarihe geçen arazisinde yakın zamanda gökdelenlerin yükselmesi bekleniyor. Tabii Ali Sami Yen yıkılırken karşılığında merkez siyasetin hamiliğinde ve yerel yönetimin gayretleriyle şehrin yüksek yerlerinden Seyrantepe’de yeni bir stadyum inşa edildi. Bugün endüstriyel futbolun en “görmekli eseri” olarak, İstanbul’un “simgelerinden” biri olmaya aday.

Son yıllarda Türkiye’de ve dünyanın farklı bölgelerinde yapılan stadyumların ortak kaygıları gelir arttırıcı yöntemlerin uygulanabilirliği. Bunlar arasında, lüks restoranlar, konforlu localar, alışveriş merkezi, otel, müze, büyük salonlar vb. söz konusu yapıların içindeki futbol dışı alanlar olarak yer aldı. Stadyumların ortaya çıkışından bu yana varolan tribünlerdeki sınıfsal farklılıklar XXI. yüzyılın ruhu neo-liberalizm ve futbolun günümüzdeki ruhu endüstriyel futbolla daha da belirginleşti. Türkiye’de

⁶ Pınar Ögünç, David Harvey söyleşisi, *Radikal*, 12.06.2012.

kentlerin yeniden yapılandırılmasında hakim söylem olarak “deprem korkusu” anahtar bir kavram şeklinde ortaya çıksa da, özellikle Batıdaki stadyum inşalarında doğrudan endüstriyel etkilerin ön planda olduğunu söylememiz gerekmektedir. Türkiye’de özellikle deprem korkusu öne çıkarılarak yıkılmak istenen iki stadyumdan biri olan Ali Sami Yen Stadyumu, konut ve işyerlerinin yoğun olduğu Mecidiyeköy’de 60’lı yıllarda inşa edilmişti. Ancak aradan geçen 50 yıllık sürede mevcut kentsel yapılaşmanın son derece hızlı bir şekilde değişime uğraması, günümüzde Ali Sami Yen Stadyumu’nun hem bulunduğu çevreye, hem güvenlik kurallarına, hem de futbolun günümüzdeki değerlerine “yakışmadığı”, “uyumsuz” olduğu gerekçesiyle yetersiz ilan edilmesine yol açtı. Sonuç olarak stadın bulunduğu bölgenin değişim değeri taşıdığı tarihsel ve sosyal değerle ikame edildi. Ali Sami Yen Stadyumu’nun bulunduğu arazi şu an İstanbul’un en büyük şantiyelerinden biri.

Son olarak gündeme gelen stadyum projesi aslında Türkiye’nin toplumsal hafızasının da en önemli mekanlarından birini ilgilendiriyor. Dolmabahçe’de bulunan Beşiktaş İnönü Stadyumu Türkiye’nin modernleşme sürecinin simgesel bir mekanı. Bunun yanı sıra uzun yıllar sporun farklı dallarında şehrin faaliyet mekanı olarak kaldı. Ancak 90’larla birlikte futbolun tahakküm kurduğu spor dünyasında olimpiyatlar düşünülerek yapılmış bir stadyumdan bir futbol stadyumuna dönüştürüldü. Şu anda da yıkılıp “modern bir stadyum”a dönüştürülmesi gündemde.

İnönü Stadyumu’nun hikayesi Türkiye’nin toplumsal tarihiyle oldukça paralel. Cumhuriyetin İstanbul’u yeniden yapılandırma sürecinde imar planları oluşturulurken modern bir stadyum yapma fikri ortaya çıktı. Paris Şehircilik Enstitüsü profesörlerinden Henri Prost’un öncülük ettiği imar planında şehir stadyumunun Şişli’de bulunan Yenibahçe’ye yapılması öngörüldü. Ancak dönemin siyasi atmosferi içinde modernleşme projesinin bir ayağı olarak stadyum inşası Osmanlı’nın izlerinin bulunduğu bir bölgede yükseldi. Dolmabahçe Sarayı’nın ahırlarının ve gazhanesinin bulunduğu bölgede yükselecek stadyumun yapımına 1938’de başlandı. II. Dünya Savaşı koşullarında stadyumun tamamlanması 1947 yılını buldu.⁷ Modern, genç, Batılı Cumhuriyetin eski imparatorluk başkenti olan İstanbul’da görünürlüğünü sağlayacak, Harbiye’den Dolmabahçe’ye uzanan spor, sergi ve tiyatro alanı olarak tasarlanan bölgede İnönü Stadyumu Roma mimarisinden esinlenerek inşa edildi. Özellikle deniz tarafındaki kale kapısı olarak bilinen tarihi kapı stadyumun olimpiyatlar düşünülerek tasarlandığının göstergesidir. Büyük taşlar ve iki kuleden oluşan bu tarihi kapı günümüzde Anıtlar Kurulu tarafından tescilli tarihi eser olarak tespit edildi. Ancak kullanım hakkına sahip Beşiktaş Jimnastik Kulübü stadyumun deprem riski, yapısal sorunları ve yetersizlikleri gerekçesiyle yıkılıp yerine yeni bir stadyum yapılması için yoğun bir çaba harcamaktadır. İnönü Stadyumu’nun akıbetini sosyolojik

⁷ Stadyumun tarihçesi için bkz. Tuğrul Yenidoğan, “Dolmabahçe’deki Stadyumun Hiç Yazılmamış Öyküsü”, Serencebey Gazetesi, No: 1, 2005. Ek: Serencebey Özel.

öngörülerle incelediğimizde karşımıza gündemde olmayan bazı sorular ve tespitler çıkmaktadır. İnönü Stadyumu 1947 yılında saray bahçesi üzerine yapılan, siyasi ve toplumsal anlamı olan bir yapıdır. Siyasi rüzgarlardan birebir etkilenmiş Demokrat Parti döneminde Mithat Paşa ismini almış, 27 Mayıs sonrasında ise yeniden İnönü Stadyumu adını almıştır. Bulunduğu Harbiye- Dolmabahçe aksının Cumhuriyetin özellikle Tek Partili döneminde spor ve sanat faaliyetleri için tasarlanmasının aksine günümüzde bölge uluslararası nitelikte bir kongre ve otel merkezi halini almaktadır. Bölgenin günümüzde kongre merkezi olmasıyla buradan büyük finansal beklentileri olan muhafazakâr siyasetin neo-liberal ekonomi politiğinin kararsız kaldığı bir bölge olarak Dolmabahçe, İstanbul'un önemli kent sorunlarından biridir. Öyle ki, stadyum, tarihi eser statüsünde olması, doldurma bir bölge olan saray yapısının sınırları içinde yer alması, sırtlarında büyük otellerin ve kongre merkezinin olması dolayısıyla oldukça kaotik bir yapılaşmanın ortasında, sınırları zorlanmış, tadilatlar geçirmiş bir yapı olarak ayakta durmaktadır. Türkiye'nin futbol nüfuzunun stadyumun yıkılıp yerinde yeniden inşa edilmesi hususunda direnç gösterdiği, olası İstanbul depremi nedeniyle başlatılan "kentsel dönüşüm" hamlesinin bir süredir devam eden şehrin içindeki kamusal alanların özel bölgeler haline getirilerek ticari alanlar haline dönüştürülmesi arzusunun çatıştığı bir süreç içinde kaderini beklemektedir İnönü Stadyumu. Dünyanın en değerli arazilerinden biri olarak gösterilen bölgede sadece futbol müsabakaları için kullanılıyor olması endüstriyel anlamda yetersizlik olarak görülmektedir. Potansiyeli olan fakat değerlendirilemeyen yapılar arasında işaret edilen stadyumun kaderi, her durumda "kârlı bir yapı" olarak yeniden tasarlanmasına bağlanmaktadır. Burada öne çıkan olgu, bir futbol stadyumu olarak endüstriyel futbolun gerekliliğini yerine getirememesidir. 1947 yılında Batı'daki çağdaşlarıyla birlikte sosyal hayatın önemli bir ortak kullanım alanı olarak, genç Cumhuriyetin olimpiyat hayaliyle yapılan stadyum, günümüzde futbol endüstrisinin ihtiyaçlarına yanıt vermesi üzere bünyesinde alışveriş merkezi, çok amaçlı salon ve otel bulunan bir yapı haline dönüştürülmek istenmektedir. Ortaya çıkan kâr odaklı yaklaşım stadyumlardaki sınıfsal farklılıkların yeniden anlam kazanmasını önleyici bir amacı da taşımaktadır. Stadyumların ve kentteki birçok noktanın yeniden yapılanmasında anahtar olarak kullanılan deprem korkusu spordaki yapısal dönüşüm unsurları arasında yer alan şiddet unsuruyla ikame edilerek futbol müsabakalarındaki şiddeti ortadan kaldırmak hedeflenmektedir. Bu bir anlamda futbolun ve diğer büyük kitlelere ulaşmış spor dallarının taraftarlığının satın alma gücüne dayalı bir birlikteliğe dönüşmesinin yolunu açmaktadır. Buradan elde edilen sonuç ise sınıfsal özelliklerin şiddet unsurunun ontolojisi olduğudur. Sporun doğasına aykırı olsa da bu yaklaşım endüstrinin ve küreselleşmenin büyük vaatleri arasında hala varlığını güçlü bir şekilde sürdürmektedir.

Futbol Kulüplerinin Şirketleşmesi ve Stadyumlar

Futbol küreselleşmenin tüm nedenlerini ve sonuçlarını içinde barındıran bir oyundur. Hatta küreselleşmenin beraberinde getirdiği tüm ileri hizmetleri bünyesinde barındırmaktadır.

“Enformasyon teknolojisinin kentler üzerindeki etkisine ilişkin en sık anılan varsayım, tele-çalışmada ciddi bir artış olacağıdır. Bu aynı zamanda metropollerdeki ulaştırma planlamacılarının da mega boyutta bir trafik tıkanıklığının kaçınılmazlığı karşısında havlu atmadan önceki son umududur.”⁸ Ancak futbol giderek televizyonlar ve internet aracılığı ile canlı takip edilse de stadyumların önemi daha da artmıştır. Bunda iki farklı neden ortaya koyabiliriz. Birincisi, stadyumların kendine özgü yapılarının bir oyun olan futbol ve tutkunları için vazgeçilmez olduğudur. İkincisi ise kitle iletişiminin bu kadar hızlı bir şekilde gerçekleşmesi stadyumların mekan olarak yeniden üretilmesine ve devamlılığını sağlamasına paralel olarak ilerlemiştir ve finans kaynağı oldukça zengin olan kulüpler yeni stadyumlar inşa ederek veya mevcut stadyumları yenileyerek gelirleri arttırmayı sağlayabilmişlerdir. Bununla birlikte stadyumlar hem uluslararası turizm için önemli, hem de kentte yaşayan ve çalışan insanların tatil günlerini geçireceği yerler olması açısından önemli hale gelmiştir.

Futbol kiteselleştikçe futbol kulüplerinin yapısı da değişmiştir. Dernek örgütlenmeleri, kulüplerin işveren haline gelmesiyle yerini ticari örgütlenmelere, ilerleyen zamanlarda da profesyonel şirketlere bırakmıştır.⁹ Batıda da futbol ilk zamanlar bu oyunu sevenlerin bir araya geldiği dernekler etrafında örgütlenirken, ilerleyen zamanlarda ticari örgütlenmeler ortaya çıkmıştır. Türkiye’de de 50’li yıllarla birlikte futbol profesyonelleşmiştir. Ancak futbolun içindeki ticari faaliyetler 70’li yıllarda, futbol, siyaset ve ticaret işbirliği ile başlayacaktır.¹⁰ Gerçek anlamda futbol pazarı ise 80’li yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum birden fazla dinamiğin bir araya gelmesiyle açıklanabilir. 1980 sonrasında devletin futbola olan ilgisi, 1980 öncesindeki ilgisiyle ortak yönler barındırsa da XX. yüzyılın son çeyreğinde futbolun devletle kurduğu ilişki hem kemikleşmiş hem de farklı boyutlar kazanmıştı. Medya, ticaret, siyaset ve futbolun iç içe geçtiği bir düzen yavaş yavaş yerleşik bir hal almaktaydı. Özal dönemi politikalarının yarattığı fırsatlar, futbol takımlarının kentin içinde birçok noktada söz sahibi olmasına kadar uzanıyordu. İstanbul’daki üç büyük kulübün stadyumları üzerinde ve buldukları semtteki araziler üzerinde söz sahibi olmaları bunun en önemli göstergelerinden biridir. Ancak unutmamak gerekir ki İstanbul’un

⁸ Castells, Manuel, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt: 1, Ağ Toplumunun Yükselişi*, Çev. Ebru Kılıç, Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2005, s. 526.

⁹ M. Berkay Aydın, Duygu Hatipoğlu, Çağdaş Ceyhan, “Endüstriyel Futbol Çağında Taraftarlık”, *İletişim Kuram Dergisi*, Sayı: 26, Kış-Bahar 2008, s. 296.

¹⁰ Futbol-siyaset ilişkisi için bkz. Mehmet Ali Gökçatı, *Bizim İçin Oyna*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

üç büyük kulübü, kullanım hakkı kendisinde ama mülkiyet hakkı devlette olan stadyumlara sahiptirler. Türkiye’de her ne kadar endüstriyel futbolun dinamikleri işliyor gibi görünse de futbol kulüplerinin stadyumları mülk edinme fikri yakın bir zamanda ortaya çıkmıştır. Özellikle İstanbul’da birçok taşınmazları olmasına rağmen üç büyük kulübün stadyumları devlete aittir. Devlet’in devasa yapılarıdaki gücü neo-liberal yaklaşımlara rağmen yerini korumaktadır.

İnönü Stadyumu da küresel kent söylemi içinde önemli bir merkez haline gelen Beşiktaş ilçesi sınırlarında bulunmaktadır. İnönü Stadyumu’nun yıkılıp yeniden yapılmasını öngören projenin en önemli dayanak noktalarından biri de hakim küresel kent söylemi olmuştur. Bu söylemi 80’lerin başlarından itibaren İstanbul için üretilen kent projelerinin belirlenmesinde ve meşrulaştırılmasında etkili olmuştur.¹¹

Stadyumlar futbolun kitleselliğinin en çok somutlaştığı mekânlardır diyebiliriz. Bunun yanı sıra stadyumların futbol için simgesel özellikleri de bulunmaktadır. Küresel kent söylemi çerçevesinde İstanbul’da futbol hakim bir gücü simgeliyor. Futbol-siyaset ilişkisi ve kent yönetimi, futbol sisteminin çarklarının dönmesi için kentin bütün noktalarını harekete geçirebilecek bir güce sahip. Tüm bunların birleştiği noktada İstanbul’un küresel kent söylemi çerçevesinde planlaması yapılırken futbola ayrı bir önem verildiğini gözlemleyebiliriz. Mekânın yeniden üretimi noktasında İstanbul ve İnönü Stadyumu küreselleşmenin ve futbol endüstrisinin tüm sonuçlarına açık bir şekilde, İstanbul’un yeniden yapılanmasının tam ortasında yer almaktadır.

Kaynakça

- Aydın, M. Berkay, Duygu Hatipoğlu, Çağdaş Ceyhan, “Endüstriyel Futbol Çağında Taraftarlık”, İletişim Kuram Dergisi, Sayı: 26, Kış-Bahar 2008.
- Boniface, Pascal, *Futbol ve Küreselleşme*, Çev. İsmail Yergüz, NTV Yayınları, İstanbul, 2007.
- Castells, Manuel, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt 1: Ağ Toplumunun Yükselişi*, Çev. Ebru Kılıç, Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2005.
- Davis, Mike, *Gecekondu Gezegeni*, Metis Yayınları, İstanbul, 2006.
- Gökçatı, Mehmet Ali, *Bizim İçin Oyna*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- Harvey, David, *Kentte Postmodernizm*, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.
- Kozanoğlu, Can, *Bu Maçı Alıcaz*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989.
- Nuhoğlu, Şahan, “Pekin Olimpiyatları”, *Express*, Nisan 2008.
- Türk Futboluna Yapısal Bakış*, ed. Müslüm Gülhan, Haliç Üniversitesi, İstanbul, 2006.
- Yenidoğan, Tuğrul, “Dolmabahçe’deki Stadyumun Hiç Yazılmamış Öyküsü”, *Serencebey Gazetesi*, No: 1, 2005

¹¹ Binnur Öktem, “Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekânı Dönüştürmedeki Rolü: Büyükdere-Maslak Aksı”, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Boyutlar*, Yay. Haz. Hatice Kurtuluş, Bağlam Yay., İstanbul, 2005, s. 39.